

OSIEŚĆ (243) *vb pf*

o jasne; w *inf*: osieść (3) *Mącz* (2), *OrzJan*, osieść (1) *SarnStat*. ◇ *W praet i con sg m a pochylone*; w pozostałych formach *praet i con e* oraz *a jasne* (w tym *w a 1 r. błędne znakowanie*).

inf osieść (27). ◇ *fut 2 sg* osiedziesz (6). ◇ *3 sg* osiedzie (27), osiadzie (1) *BudBib*. ◇ *2 pl* osiedziecie (1). ◇ *3 pl* osiedą (9). ◇ *praet 1 sg m* osiadłem (3). *f* -m osiadła (1). ◇ *2 sg m* osiadłeś, -eś osiadł (2). ◇ *3 sg m* osiadł (40). *f* osiadła (8). *n* osiadło (4). ◇ *2 pl m pers* osiedliście, -ście osiedli (4). ◇ *3 pl m pers* osiedli (69). *m an* osiedli (1) [*cum N pl*: ptacy]. *subst* osiadły (4). ◇ *plusq 3 sg m* był osiadł (2). *f* osiadła była (1). *n* było osiadło (2). ◇ *3 pl m pers* byli osiedli (6), osiedli byli (1) *BielKron* (4:1). ◇ *imp 3 sg* niech, niech(a)j osiedzie (2). ◇ *con 2 sg m* byś osiadł (1). ◇ *3 sg m* by osiadł (4). *f* by osiadła (1). *n* by osiadło (3). ◇ *1 pl m pers* byśmy osiedli (1). ◇ *3 pl m pers* by osiedli (4). ◇ *con praet 3 sg f* by była osiadła (1). ◇ *3 pl m pers* by byli osiedli (1). ◇ *impers praet* osiedziono (1). ◇ *part praet act* osiadszy (4), osiadwszy (1) *SkarŻyw*.

Sł stp notuje, Cn s.v. opanować, Linde XVI – XVIII w.

1. Zająć jakieś miejsce w celu przebywania tam; osiedlić się, zamieszkać; *possidere Vulg, PolAnt, Calep; habitare, possessionem habere, incolere PolAnt; consedere Modrz; acolere, tenere Calep* (226) : y wykorzenili ie aż ná dzifiefyży dzień/ á (lámi) ofiedli miáfto nich bo tám (były) palze drobom ich. *BudBib* 1.Par 4/41; *Calep* 14a, 825a, 1054a.

osieść czego (1): Ptákw rozmáitych tá wyfpá ma dofyć [...]/ ktorzy tám byli iefzće niżli iey ludzie ofiedli. *BielKron* 448v.

osieść co (34): *RejPs* 108v, 144; *LubPs* G4v; *Leop* 1.Par 5/23; Wy wfyłcy ktorzy miefzkaćie ná świefie/ y ktorzyście ofiedli ziemię *BibRadz* Is 18/3; Cyrces wielka czárownicá/ [...] ofiadłá gorę *Etheum* *Wolfkow*/ thám rozmáite czáry wymyfláá. *BielKron* 25v; W krotkim czáfu miáfto wielkie/ ozdobne/ y flawne ftánowili y ofiedli. *BielKron* 75v; Wándálowie [...] ofiedli *Węgierfká* ziemię z przyzwolenim *Konftántyná* *Celárzá* *BielKron* 296, 45, 60v, 89, 113, 117 (20); *BudBib* *Deut* 4/26, *Iudith* 5/16; *StryjKron* 11, 56; *KochPhaen* 6; *BielSjem* 18; *KochPieś* 44; *GórnRozm* B2; *GrabowSet* C.

osieść gdzie [*w tym: w czym* (27), *tam(że)* (9), *nad czym* (6), *na czym* (4), „*tu*” (3), „*gdzie*” (1), *niedaleko czego* (1), *przy czym* (1), „*wszędę*” (1), „*ze wszéch stron*” (1)] (54): kto w tym winien będzie Niechay iuz panie wiecznim więznięm tu osiedzie *RejJóz* O3v; *HistAl* E5; Bom nigdy osieść nye chcyał w próżnych fpołączności *LubPs* Gv; *RejWiz* 84v, 104v; *BibRadz* *Num* 33/55; [*Nikostrata*] záłożyłá miáfteczko gdzye dziś *Rzym*/ á tám ná gorze ofiadłá gdzye dziś zowá *Palatinus* *mons*. *BielKron* 51; wypędzili iny naród od miáftá *Tárentu* á lámi thám ofiedli *BielKron* 100v, 60v, 61v, 97, 106v, 161v (22); *RejZwierc* 273v; *BudBib* *Gen* 47/27, *Deut* 12/10; *BudNT* Hhv; *ModrzBaz* 105; Y ták w *Wintoniey* osiedli zakonńicy [!] *SkarŻyw* 511; Boby pewnie támci obyvátele rádzi *Oyczyżnę* przemienili/ ále iufz dziś wfyłcy dobrze ofiedziono/ á w on czás gdzie kto chciál tám fie przefiośł *StryjKron* 26; *Wfiewold* y *Stofław* [...] wygnáli *Izasławá* z *ftołecznegó* *Zamku* *Kijowá*. *Stofław* ofiadł w *Kijowie*/ á *Wfiewold* w *Pereasławcy* *StryjKron* 185, 16 [2 r.], 26 *margin*, 31, 36, 41 (18); *KochCz* B.

Wenzen (4) : Będzye przecief przewrácał iefli nie czyrwiwa/ [...] *Káże* mocno ná teble bić by fie nie chwiało/ *Dali* *Bog* to do ftá lat íście będye ftało. A fáme^o do roku czáfem ledwe będye/

Przecież ledwe ná pálec co ná niey ofiędzye. *RejWiz* 84v; *RejZwierc* 57; co im zázdrość wymie/ Bóg nágrádzác będzie/ A cnotá kiedykolwiek mieyfce fwe ofiędźcie. *KochPieś* 44.

Zwrot: »osieść przy kościele« = *leżeć na cmentarzu, umrzeć* (1): pózrzawfzy [...] Ná dzyatki/ ná rodzinę/ y ná przyiaciele/ Bárzo bywa nieśporo ofieść przy kościele. *RejWiz* 104v.

a. *Zamieszkać, znaleźć miejsce na tamtym świecie, być zbawionym lub potępionym* (13) :

osieść co (3): A rychło piekło ofiędźcie Ieśli tego długo będzie *RejKup* y2v; Y kthoż wždy moy miły Pánie ofiędźcie thy przybytki á thy páłace twoie? *RejAp* 187; *RejPos* 54.

osieść gdzie [w tym: „tam” (4), w czym (3), „gdzie” (1), na czym (1), „tu” (1)] (10): *RejKup* z4; Ale duffyczká moyá [...] w wycznym zbáwyeniu fwym bępiecznie ofiędźcie. *LubPs* 13; A kto záfie złościwym ná they probye będzie/ Ten iuż z onym wygnáncem tu niľko ofiędzye. *RejWiz* 117; A fkoro duřzá s ciáľá/ wnet ofádzon będziefz/ Albo z námi/ álbo tám z Anyoły ofiędzyefz. *RejWiz* 164, 103, 170v; s tą iuż oblubienicą fwoią tak wyprobowaná będzie chciał ofieść w wiecznych á dziwnych rádořciach fwoich *RejAp* AA8; *SkarKaz* 245a [2 r.], 639b.

b. *Zająć przemocą, opanować; occupare Mącz, JanStat; invadere Mącz; usurpare JanStat* [kogo, co] (65) : aby nie przyřłli Rzymianie/ a nieofiedli nářęgo mieřtza ij ludu [et tollent nostrum locum et gentem Ioann 11/48 *Vulg*; y wezmą nářze mieyfce y narod *WujBib*]. *OpecŻyw* 83; *LibLeg* 11/13; Iakom się ią niewrzvczila ani gwałtownie ossiadła pewney częřci łáki iego rzeczoney Niwa *ZapWar* 1550 nr 2683; *Leop Ios* 24/8; [Aleksander] Ofiadřzy máľá Azyá/ nie daľ żadnemu [królestwu] řzkod czynić. *BielKron* 123v; Potym fie kroleřtwá rozerwá/ ofiędzye řwiáth dzyefięć męřow mocnych *BielKron* 136; Thurek Wáľent/ wřiáwřzy křobie Turkow niemáľo ofiadľ gorę s. Gerárdá/ z ktorey czyniľ wielką řzkodę w obořie Niemieckim *BielKron* 312v, 24, 107v, 136, 170v, 182v (22); *Occupare regnum, Wiechác y ofieść króľeřtwo. Mącz* 350a; *BielSpr* 7v; *SkarŻyw* 501, 537; Z tychże teř Dodoneow obyvátele Rodum Infuľę opánowáli/ y wiele Portow y Krain w Aziey/ w Europie [...] ofiedli *StryjKron* [15], 51, 100, 385, 577, 692; á owego poimác fie niegodři/ ktory náiechaľ ná dom/ zabiľ kilká ofob w domu/ Corkę zgwałciľ/ Zonę zrániľ/ wřyřtkie wygnaľ/ á řam dom ofiadľ? *GórnRozm* B4; Céřarz Turecki [...] tego co mocą ofiadľ/ dľugoby trzymác niemógľ. *OrzJan* 5, 6, 27, 101; *SarnStat* 931, 980; A w Pizáńkim teř kráiu mrowce grod ofiadľy/ Y ludři bárzo wiele nád brzegámi ziáďły. *KmitaSpit* A3v, A4; *SkarKazSej* 706b.

Szereg: »osieść i opanować« [szyk 2:1] (2): wřyřtkie kráiny okoľo Tanaim [...] y wkoľo Pontum Euzinum Czarnego Morzá Tátárowie opánowáli y ofiedli *StryjKron* 260, 225; Papieř [...] *transtulit Imperium* iáko řámi wyznawáią: ofiadľ y opánowaľ cudze *CzechEp* 425.

W przen (15) : *OpecŻyw* 94v; gdy tam kořcioľ chciał złupić Diabeľgo ofiadľ także zdechľ [a demone correptus interiit]. *MiechGlab* 47; *BierRozm* 16; *MurzHist* G3v [2 r.]; Y co zá řłepothá [!] wáľze řercá ofiadľá rycerřtwo řłáchetne *BielKron* 248v, 420v, 464; *Invasit cupiditas, plerisque et plerosque, Więřzą czeřć* [!] ofiadľo łákomřtwo. *Mącz* 473a; *CzechRozm* 246; *SkarŻyw* 251; A boiaźń niewymowna řerce mé ofiadľá. *GórnTroas* 46; á oko ofiędźcie On řen twárdy *GrabowSet* P2, B3v, F2.

c. *Mieć stale miejsce zamieszkania, dobra nieruchome; se locare, locatum esse JanStat* [gdzie] (8) : *ComCrac* 14v; Rzemieřnicy z rzemieřła swego kařdego ci, ktory w mieřciech ofiedli [aby dali] po 6 gr, a co nie ofiedli w mieřciech i po wsiach po 3 gr. *Diar* 80; *UstPraw* F2v; *BielKron* 419v; *GórnRozm*

Mv; wżyftkim y káždému zołobná/ którzy w źiemiach przerzeczonych ośiędą/ álbo do tego czáfu ośiedli we wsiach przerzeczonych y ośiádłościach/ [...] od płacéy dźiesięćiny [...] dáiemy wolność. *SarnStat* 186.

d. *Odziedziczyć, objąć po kimś majątek; succedere Mącz* (7) :

osieść co (6): twoy łtan ták wywyzłfyc raczy/ Ze obyecáne fwoye dzyedzictwo ofyędzyefz *LubPs* K2v; In paternas opes succedere, Ofieść oycowskie dobrá. *Mącz* 45a; *KochPieś* 43; *SarnStat* 685, 1249. *Cf osieść co po kim.*

osieść co po kim (1): y zmowił fie [...] ná Kazimirzá/ iákoby go mogł z Swiátá zgłádzic/ á fám áby oyczyfte Wielkie Xięłtwo cále po nim ołiadł. *StryjKron* 597.

osieść w czym (1): Potomftwo ie⁸⁰ w dzyedzictwie fwym wiecznie ośiędzie *LubPs* G.

W połączeniu szeregowym (2): ze wżytkiemi potomki fwými [*dobra*] będzie dźierzál/ miał/ y dźiedzicznie ośiędzie [*tenebit, habebit et haereditarie possidebit JanStat* 442] *SarnStat* 685 [*idem*] 1249.

e. *Zasiść, usiść na czymś* (27) : A jfczie fyę Czart przełtrałfy Kyedy fyedą fpołu náłfy Snacz y Bogu mjło będzie Weyzrzecz gdy náš czech [*lege: nasz cech*] ośiedzie *RejKup* v2v.

osieść co (6): A Konfiliarze y Połłowie [...] vczyniwłzy piérwéy przysięgę w tych rzeczách zwyczáyńą/ mieylce im náznáczoné iuz ośięsdź y w Rádźie Polłkiéy śiedzić będą winni. *SarnStat* 1041. *Cf Zwrot.*

osieść gdzie (3): [*synowie twoi*] Ku pocieffe twey ośiędą w okrąg ftołu thwego. *LubPs* cc6v; *RejAp* 122v; y ná tym drzewie ośiedli ptacy *SkarKaz* 82b.

Zwrot: »koni(k)a osieść« [*szyk zmienny*] (5): niewádzi mu też [...] náuczyć fie y koniká ofieść/ y iáko łobie ná nim poigrác *RejZwierc* 15, 113; Kto náđ cię koniá fwego xtałtowniéy ośiędzie? *KochEpit* A3; *BielSen* 12; gdyż żaden nigdy fie nie ftráchał ofieść koniá nieuzdánego *Phil* G2.

W przen (1) : Słuchayże czym tu grozi Pan tym biefiednikom ktorzy ośiędą ná tym winie łmácznym z gniewem Bożym zmiefzánym *RejAp* 122v.

Przen (17) :

Zwrot: »stolicę (*a.* stolec), na stolicy (*a.* stolcu) osieść« = *objąć panowanie; super solium sedere Vulg; super thronum sedere PolAnt* [*szyk zmienny*] (13:4): *LubPs* dd2v; Ná ftholcu Dawidowym/ á ná krolełthwie iego ośiędzie: áby ie vthwierdził y vmocnił w łádzie y w łpráwiedliwóści *Leop Is* 9/7 [*przekład tego samego tekstu RejPos* 15]; *BibRadz* 3.Reg 2/24; *BielKron* 214v; *RejPos* 15, 312; A Rurik ná ftołcu Kijowskim ácz zburzonym ołiadł. *StryjKron* 235; to przedtym pífali [...] niż Papież ośiadł ftołicę Cefárzow Rzymłkich *CzechEp* 373, 355, 373, 411, 426; Ale zdarzy tenże Bóg/ że tego Stolicę Ośiędźiefz/ v którégóś dźis zá niewolnicę. *KochPam* 84; *ActReg* 30; *GrabowSet* F3; *KolakCath* B2v; Aryany/ ktorzy byli zá Walená Cefárzá Aryánłkiego/ wżytkie ftołice bifkupie/ Kátholiki wygnáwłzy/ ośiedli *SkarKazSej* 680b.

a. [*O kurze wysiadującej jaja*: Pod kokofz pięc á dwádziesięcia iáiec podłozyc dofyc ieft/ leczby ktora wielka á płodna mogła ich węcęcy ośieść. *Cresc* 1571 581 (*Linde*).]

f. *Zatrzymać się gdzieś na jakiś czas; manere PolAnt* (5) : iáko roy pczól/ ktory gdy do kogo przyleci wolno mu záłię y ofieść y odlecieć. *RejZwierc* 143v; *ModrzBaz* 126.

osieść co (2): Widźilz iáko mściwe roie mogiłę ośiádly/ Ołfy y śierłzenie *KlonŻal* C4; *GosłCast* 53.

osieść gdzie (1): y ofiadł obłok w puŕtynie Páránfkiey. *BudBib Num* 10/12.

g. *Obsiąść, otoczyć [kogo]* (3) : gdy ofiądzie go wrog iego w ziemi bron iego. *BudBib I* 180d *marg*; Więc go [*Pangracza*] niemáło inŕzych pánów rádnych było Osiádło *CiekPotr* 88.

W porównaniu (1): Opowiedáiąc iey pociechę y w domu y w dzyathkach iey/ iż ią ofiędą iáko gáłałki oliwne/ ku wielkiey rádości y pociefze iey *RejPos* 175v.

h. *Znaleźć się przed czymś, na tle czegoś (o planecie) [co]* (1) : gdy Mars Plánętá [!] náтуры gorącey ośiędzie známie niebieskie náтуры ciepło fuchey *LeovPrzep* C4.

i. *Pokryć [kogo, co]* (3) : Y odtąpił obłok/ á Márią trąd ofiadł. *BielKron* 40; [by mi wŕzytko ciáło [*trąd*] ośieść miał/ fłużyć Chryŕtuŕowi nieprzeŕtánę *SkarŻyw* 379].

W przen (2) : TRąd ŕprofnych wyŕtepkow/ ośiadł duŕżę moię *GrabowSet* N3v; Sercá náŕze ośiadłá rdzá grzechow pláčliwa *SzarzRyt* B3.

j. *Być w jakiejś sytuacji, zająć się czymś [w czym]* (1) : Nie bierz ná ŕie obrázu Diabelŕkiego/ A wiáruy ŕie gdzie moŕelŕ ŕpraw iego. Bo iefli w iego ŕprawach ofiędzyeŕ/ Pewnie k niemu teŕ podobien będzyeŕ *RejPos* Bv.

2. *Posiąść, otrzymać; possidere Vulg, PolAnt [kogo, co]* (7) : Kto tam kolwiek wpiatek [!] będzie Sto dnj odpuŕtow ofiedzie *RejKup* Bb; ábyfmy ofiedli zá Srebro potrzebne [ábyfmy doŕtáli zá ŕrebro nędzników *WujBib*] á vbogie zá boty *Leop Am* 8/6, *Prov* 28/10; *BudBib Iudic* 11/24; *Potrway*: á złego wnet nie będzie [...]. Ale pokorni/ ci ziemię ośiędą Y żyć w pokoiu wŕzytek ŕwóy wiek będa. *KochPs* 53; Gdy ŕam do Oycá odyŕć miał/ y kroleŕstwo w niebie ofieść *SkarKaz* 205b.

osieść od kogo (1): A ták który to czyni [...] wyeczne kroleŕstwo od Páná ofiędzye. *LubPs* D2v.

3. *Być położonym, leżeć [gdzie; w tym: na czym (2), niedaleko czego (1), przy czym (1), u czego (1)]* (5) : Cikládés Insuły ták zowá/ iż v Delu w okrág ofiádły *BielKron* 273v; To mieyfce milę od Bázyleiey iefł/ nie dáleko Renu było ofiádło *BielKron* 283v; Moguncia ŕtára/ [...] Ná roŕkoŕznym mieyfcu ofiádłá byłá zá pogáńŕtwá *BielKron* 284v, 282v, 284v.

4. *Zostać zasiedlonym, zamieszkanym* (5) : A by nie był ten ŕpołek [= *małżeńtwo*] wŕzytekby ŕwiat zgináł/ [...] A gdzyeŕzby ŕie podzyáłá oná Boŕka wola/ Gdyŕ chce áby tá puŕta ofiádłá mu rola. *RejWiz* 38; ázaŕz lepiey iż ŕie tám wilcy lágná/ tedyby tho ŕnádnie á rychło ofieść mogło/ y byłáby y obroná y pożytek Rzeczypoŕpolitey. *RejZwierc* 186, 247v; Mnóŕcie ŕye/ niech ŕwiat ŕpuŕtoŕzáły wŕzędzie Znowu ośiędzie. *KochPieŕ* 33; Y ŕprávifz/ co iefł puŕto/ ŕeby záŕ ośiádło. Y będzie znáčna Troia *GórnTroas* 35.

Synonimy: **1.** *osiedlić się, zamieszkać, zostać się*; **b.** *dobyć, ogarnąć, opanować, osiągnąć, zająć*; **c.** *mieć*; **d.** *odziedziczyć*; **f.** *zadzierżyć się, zatrzymać się*; **g.** *obtoczyć, okolic, okrążyć, otoczyć*; **i.** *pokryć, przykryć*; **2.** *dostać, otrzymać, zyskać*.

Formacje współrdzenne cf SIEDZIEĆ.

Cf OSIADŁY, OSIEDZENIE